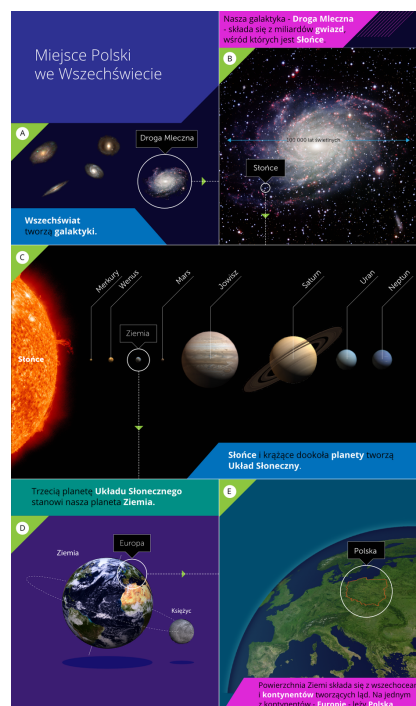


Położenie Polski na świecie i w Europie

Polska znajduje się w Europie, która jest jednym z kontynentów świata i mieści się na półkuli północnej. Większa część kontynentu europejskiego, w tym cała Polska, leży na półkuli wschodniej. A jakie jest położenie naszego kraju w Europie?



Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Źródło: Andrzej Bogusz, licencja: CC BY 3.0.

Miejsce Polski na świecie

Już wiesz

- jaka jest lokalizacja Polski na mapie Europy;
- jak opisać położenie geograficzne Polski;
- jak odczytać z mapy współrzędne geograficzne, w tym także współrzędne wybranych punktów na granicach Polski;
- z jakimi krajami sąsiaduje Polska.

Zgłoś uwagi



- wymieniać konsekwencje położenia Polski w Europie Środkowej;
- określać położenie geograficzne i polityczne Polski w Europie oraz matematyczne na kuli ziemskiej;
- obliczać rozciągłość południkową i równoleżnikową Polski.

1. W jaki sposób można określić położenie Polski na mapie?

Położenie wybranego obiektu na mapie można opisać jako:

1. **Położenie geograficzne** – określenie miejsca obiektu względem różnych obiektów geograficznych, np. gór, wyżyn, nizin, kotlin, dolin, rzek, jezior, mórz, wysp, półwyspów itp.
2. **Położenie matematyczno-geograficzne** – określenie współrzędnych geograficznych obiektu (długości i szerokości geograficznej).
3. **Położenie geopolityczne** – określenie miejsca obiektu względem państw, a także innych obiektów o znaczeniu politycznym, np. morza czy innego szlaku komunikacyjnego.



Polska leży w Europie Środkowej

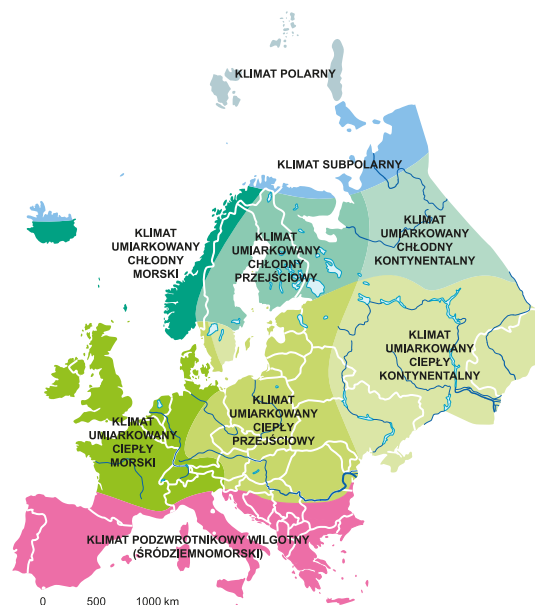
w Europie

Polska położona jest w Europie na Niziu Środkowoeuropejskim między Bałtykiem na północy a łańcuchami Karpat i Sudetów na południu.



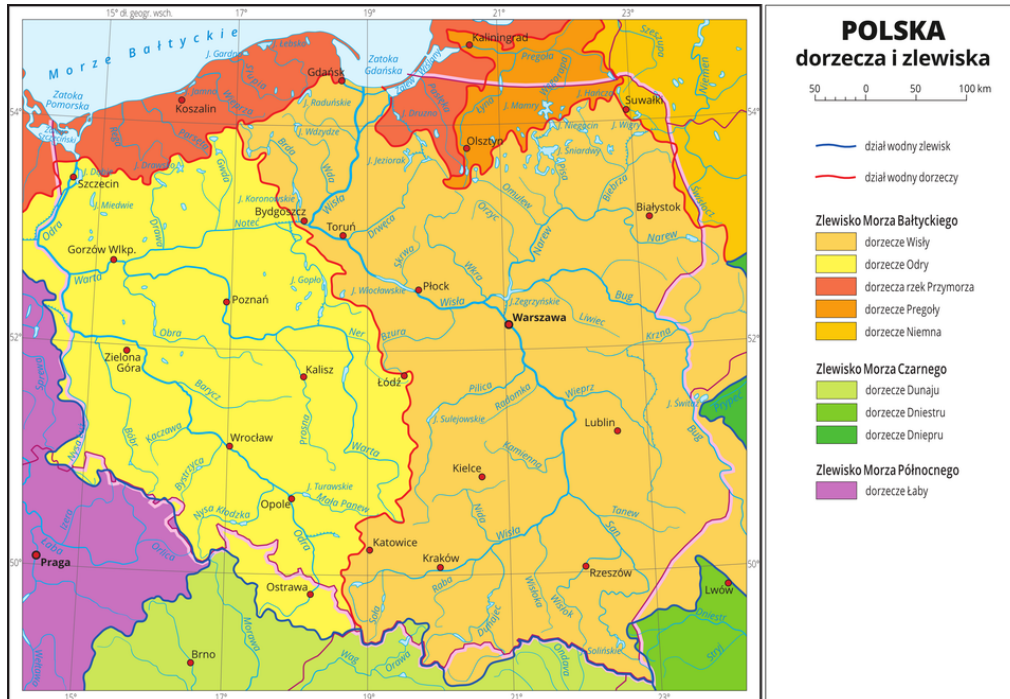
Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0.

W Polsce panuje klimat umiarkowany ciepły przejściowy, który jest raczej łagodny – zimy na ogół nie są długie i zbyt mroźne, a lata zazwyczaj nie należą do szczególnie upalnych.



Zgłoś uwagi

Niemal cały obszar naszego kraju leży w dorzeczu Wisły i Odry, a tylko niewielkie fragmenty w dorzeczych kilku innych rzek. Prawie cała powierzchnia Polski należy do zlewiska Morza Bałtyckiego.



Zlewiska i dorzecza na obszarze Polski

Konsekwencjami takiego położenia Polski są:

- dobre warunki klimatyczne – strefa klimatów umiarkowanych;
- łatwość lokalizowania obiektów mieszkalnych i przemysłowych – przewaga nizinnego ukształtowania terenu;
- dosyć korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa – sprzyjające zarówno ukształtowanie powierzchni, jak i klimat;
- dostępność komunikacyjna – łatwość budowy szlaków komunikacyjnych zarówno w kierunku wschód-zachód, jak i północ-południe.

Położenie geograficzne określisz, wykonując poniższe polecenie.

Polecenie 1

Odczytaj z odpowiednich map i zapisz w zeszycie pełnymi zdaniami:

- nazwę morza, nad którym leży Polska;
- nazwy form ukształtowania terenu wraz z ich rozmieszczeniem na terenie Polski; użyj nazw kierunków głównych i pośrednich;
- nazwę klimatu, który panuje w Polsce;
- nazwy największych dorzeczy na obszarze Polski;
- nazwy zlewisk, do których należą wody polskich rzek.

Zgłoś uwagi

Już wiesz, że położenie Polski w Europie decyduje o charakterystycznych dla naszego kraju elementach środowiska przyrodniczego. Jak sądzisz, czy ma to wpływ na działalność gospodarczą w kraju? Uzasadnij swoją odpowiedź.

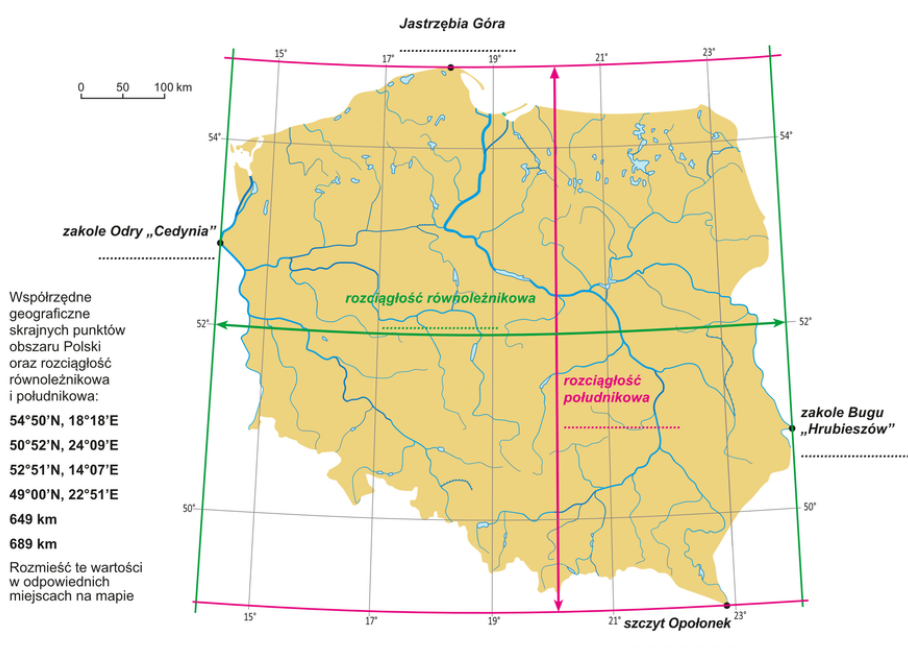
3. Matematyczno-geograficzne położenie Polski na świecie

Położenie matematyczno-geograficzne określamy, odczytując długość i szerokość geograficzną danego obiektu. W przypadku obiektów o dużej powierzchni odczytujemy współrzędne geograficzne skrajnych punktów, czyli tych wysuniętych najdalej na północ (N), południe (S), wschód (E) i zachód (W).

Znając współrzędne geograficzne skrajnych punktów danego obszaru, można obliczyć jego rozciągłość południkową i równoleżnikową.

Polecenie 3

Mapa poniżej przedstawia m.in. skrajne punkty obszaru Polski. Obok mapy wypisane są współrzędne geograficzne tych punktów. Umieść te współrzędne w odpowiednich miejscach na mapie.





Oblicz w kilometrach **rozciągłość południkową** Polski.

Pokaż rozwiązanie

649 km

Pokaż wyjaśnienie

- Odszukaj na mapie punkty najdalej wysunięte na północ (N) i południe (S).
- Odczytaj ich szerokości geograficzne w stopniach i minutach.
- Oblicz różnicę między nimi.
- Otrzymaną różnicę wyrażoną w stopniach i minutach zamień na ułamek dziesiętny wyrażony tylko w stopniach, np. $1^{\circ}30' = 1,5^{\circ}$ (minuty należy podzielić przez 0,6 albo pomnożyć przez $5/3$).
- Różnicę wyrażoną tylko w stopniach pomnóż przez 111,2 km (1° łuku południka ma w przybliżeniu długość 111 km). Otrzymany wynik to rozciągłość południkowa Polski wyrażona w kilometrach.

Ćwiczenie 2

Oblicz w kilometrach **rozciągłość równoleżnikową** Polski.

Pokaż rozwiązanie

689 km

Pokaż wyjaśnienie

W podobny sposób jak rozciągłość południkową możesz obliczyć rozciągłość równoleżnikową Polski, ale tylko do momentu określenia różnicy **wyrażonej w stopniach i minutach kątowych** pomiędzy skrajnymi południkami – to dlatego, że każdy równoleżnik ma inną długość w kilometrach. Zrób tak:

- odszukaj na mapie punkty najdalej wysunięte na zachód (W) i wschód (E),
- odczytaj ich długości geograficzne w stopniach i minutach,
- oblicz różnicę między nimi. Otrzymany wynik to rozciągłość równoleżnikowa wyrażona w stopniach i minutach.

Przybliżoną rozciągłość równoleżnikową **wyrażoną w kilometrach** możesz określić, korzystając ze skali mapy. Postępuj tak:

- zmierz odległość w centymetrach pomiędzy południkami przebiegającymi przez skrajne punkty (E, W) wzdłuż równoleżnika 52° , ponieważ przebiega on mniej więcej w połowie odległości między równoleżnikami skrajnymi i odległość mierzona wzdłuż niego będzie zbliżona do średniej;
- zmierzoną odległość zamień na odległość rzeczywistą, która jest przybliżoną równoleżnikową rozciągłością Polski wyrażoną w kilometrach.

Zgłoś uwagi

Polecenie 4

Oblicz maksymalną różnicę czasu słonecznego między wschodnimi i zachodnimi krańcami Polski.

Wskazówka

- W czasie 1 minuty Ziemia obraca się o 15' długości geograficznej.
- W czasie 4 minut Ziemia obraca się o 1° długości geograficznej.

Polecenie 5

Przypomnij sobie z pierwszej klasy wiadomości dotyczące czasu strefowego oraz urzędowego i wyjaśnij, dlaczego w danej chwili na całym obszarze Polski jest jedna i ta sama godzina.

Jedną z konsekwencji rozciągłości południkowej jest różna wysokość górowania Słońca. Na południu Polski Słońce góruje na niebie o ok. 5° wyżej niż na północy kraju.

Inną konsekwencją rozciągłości południkowej są różnice długości dnia i nocy – największe w czasie przesilenia letniego i zimowego. Latem na polskim wybrzeżu dzień jest o ok. 1 godzinę dłuższy niż w górach na południu kraju, a zimą o godzinę krótszy.

Oblicz różnice wysokości górowania Słońca i długości dnia między najdalej wysuniętymi na północ i na południe punktami Polski i uzupełnij tekst znajdujący się pod tabelą.

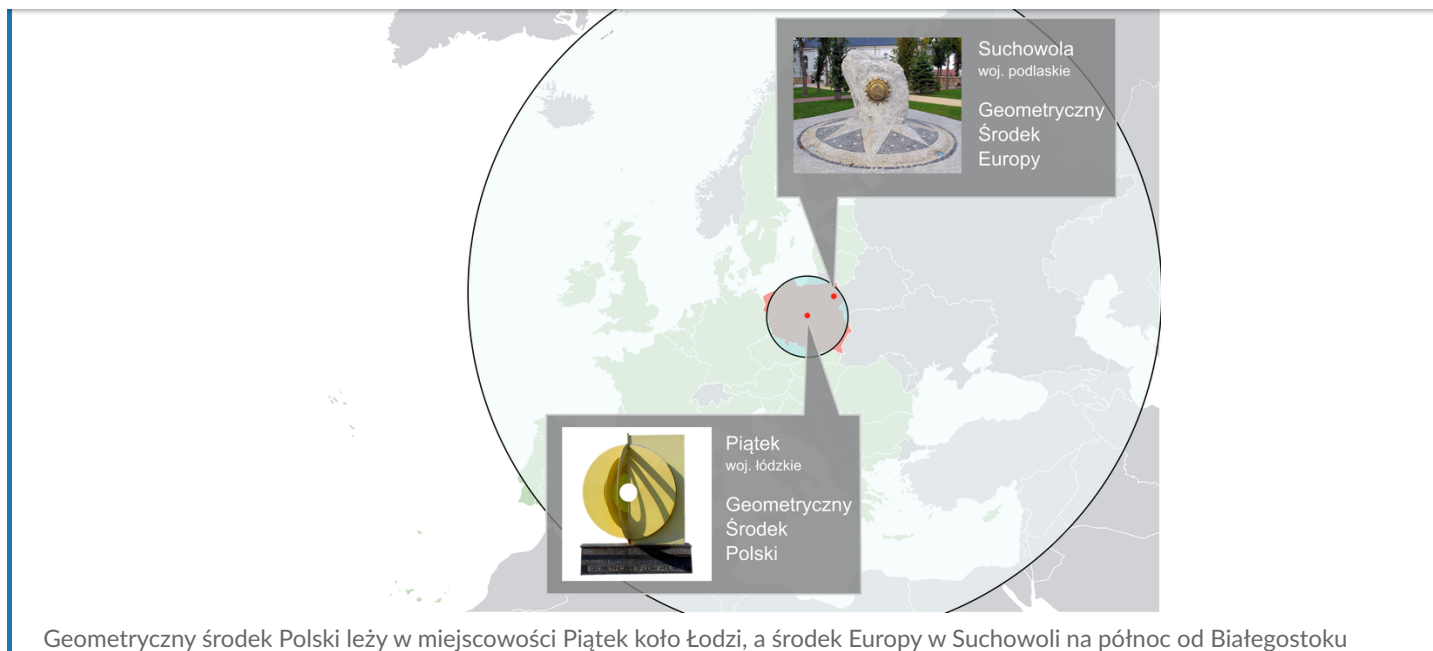
Konsekwencje rozciągłości południkowej

KONSEKWENCJE ROZCIĄGŁOŚCI POŁUDNIKOWEJ	22 czerwca – najdłuższy dzień		22 grudnia – najkrótszy dzień	
	WYSOKOŚĆ SŁOŃCA W POŁUDNIE	DŁUGOŚĆ DNIA	WYSOKOŚĆ SŁOŃCA W POŁUDNIE	DŁUGOŚĆ DNIA
Jastrzębia Góra (54°50')	58°37'	17 godz. 20 min	11°48'	7 godz. 12 min
Opołonek (49°00')	64°26'	16 godz. 17 min	17°37'	8 godz. 13 min

Ćwiczenie 3.1**Ciekawostka**

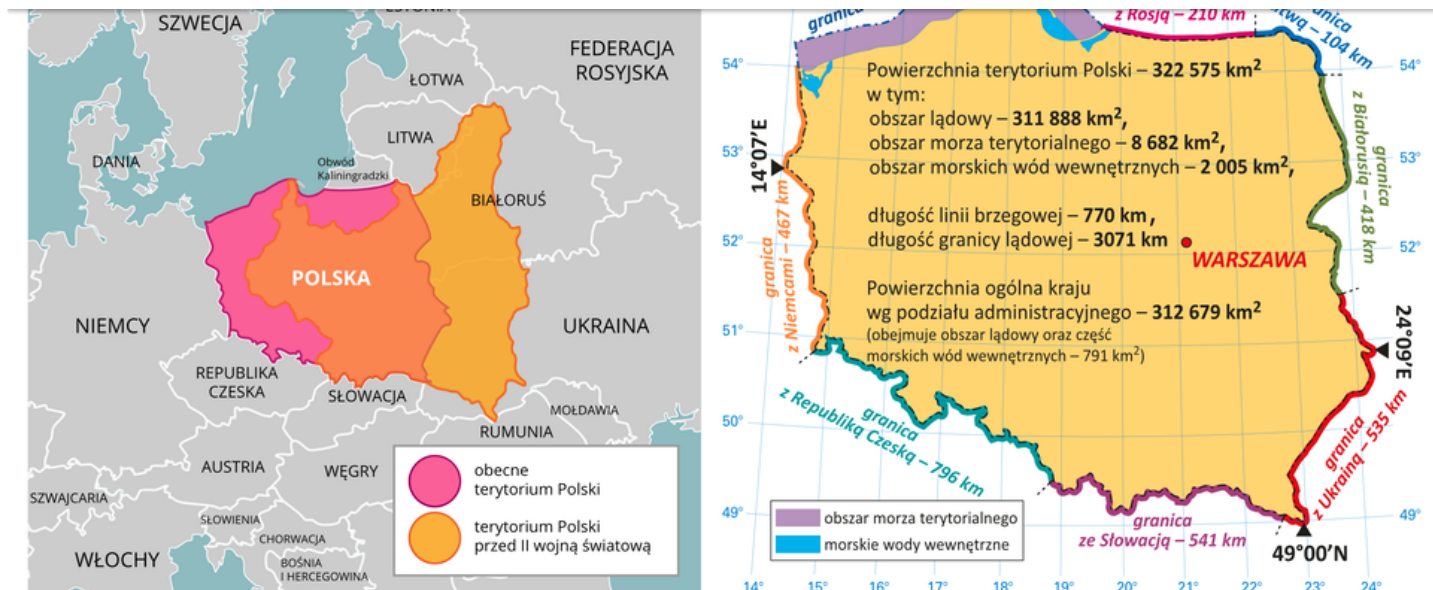
Miejscowość Piątek niedaleko Łodzi znana jest z tego, że znajduje się tam [geometryczny środek obszaru Polski](#). Natomiast Suchowola koło Białegostoku to geometryczny środek Europy (wg obliczeń Szymona Antoniego Sobiekraskiego z 1775 roku). Należy jednak pamiętać, że w zależności od przyjętych założeń zarówno środek Polski, jak i środek Europy można wyznaczyć w wielu innych miejscach.

[Zgłoś uwagi](#)



4. Geopolityczne położenie Polski w Europie

Liczba państw sąsiadujących z Polską zmieniała się na przestrzeni dziejów. Naszymi sąsiadami były niegdyś takie kraje, jak: Turcja, Rumunia czy Łotwa. Obecnie graniczymy z Rosją (210 km), Litwą (104 km), Białorusią (418 km), Ukrainą (535 km), Słowacją (541 km), Czechami (796 km) i Niemcami (467 km).



Polska w 1939 roku i obecnie

Polska jest dziś krajem o dużej zwartości terytorialnej, o czym świadczy niski [współczynnik rozwinięcia granic](#). Wyraża on długość granic danego obszaru w stosunku do jego powierzchni. Obecnie dla Polski współczynnik rozwinięcia granic wynosi 1,77. Przed wojną wartość tego współczynnika była równa 2,95.



Dzisiaj na 1000 km² powierzchni Polski przypada 11,2 km granicy. Oblicz, ile kilometrów granicy przypadało na 1000 km² powierzchni naszego kraju przed II wojną światową.

Wykorzystaj informacje z tabeli zamieszczonej poniżej. Powierzchnia naszego kraju wynosiła wówczas 389 720 km².

Długość granic oraz sąsiedzi Polski przed II wojną światową i obecnie

Granice Polski	Długość granic (w km)	
	1939 r.	2015 r.
z Niemcami	2 000	467
z ZSRR	1 412	–
z Czechosłowacją	984 (przed zajęciem części Czechosłowacji przez III Rzeszę w 1938 roku)	–
z Litwą	507	104
z Łotwą	106	–
z Rumunią	347	–
z Węgrami	277	–
z Wolnym Miastem Gdańsk	121	–
z Federacją Rosyjską	–	210
z Ukrainą	–	535
z Białorusią	–	418
z Republiką Czeską	–	796
ze Słowacją	638 (po proklamacji niepodległości w marcu 1939 roku)	541
morska	140	440

Polecenie 7

Dokładna definicja mówi, że **współczynnik rozwinięcia granic** to stosunek długości granicy danego obszaru do obwodu koła o powierzchni odpowiadającej temu obszarowi. Przeprowadź obliczenia wartości tego współczynnika dla obecnego oraz przedwojennego obszaru Polski i sprawdź, czy uzyskane wyniki zgadzają się z danymi zawartymi w tekście i tabeli znajdującej się powyżej.

Zgłoś uwagi

istotne są drogi i magistrale kolejowe o kierunkach północ-południe oraz wschód-zachód. Obecnie jednym z priorytetów gospodarczych naszego kraju jest budowa autostrad, które według planów mają przebiegać właśnie wzdłuż kierunków głównych.



Źródło: Piotr Rynio (<http://commons.wikimedia.org>), .

Ważną rolę w położeniu politycznym państwa odgrywa bezpieczeństwo militarne. Jeszcze nie tak dawno bezpieczeństwo to dawały **granice naturalne**, np.: góry, rzeki, trudno dostępne lasy, jeziora, bagna czy morza. Jednak obecnie, w dobie globalizacji i postępu technologicznego granice naturalne nie mają już takiego znaczenia.

Wymień argumenty i podaj przykłady wyjaśniające, dlaczego granice naturalne w XXI wieku nie mają już tak dużego znaczenia, co kiedyś.

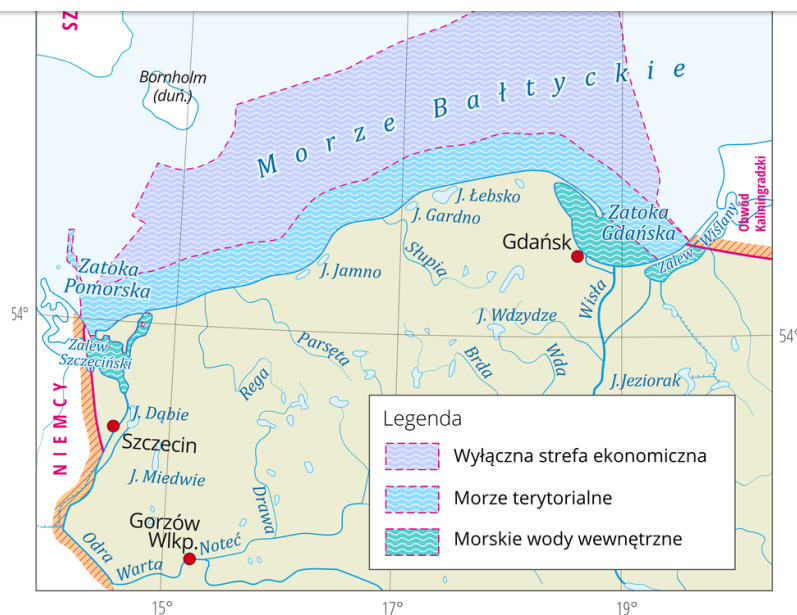


Słup graniczny przy naturalnej granicy polsko-niemieckiej na Nysie Łużyckiej

Ciekawostka

Do Polski należą następujące obszary morskie:

- wody wewnętrzne obejmujące: Zalew Szczeciński, Zalew Kamieński, część Zalewu Wiślanego oraz część Zatoki Gdańskiej;
- strefa ekonomiczna sięgająca nawet 120 km od wybrzeża;
- morze terytorialne, czyli pas wody odległy od linii brzegowej o ok. 22 km, a dokładnie 12 mil morskich. (Mila morska to długość jednej minuty kątowej na południku wynosząca 1852 m.)



Morskie wody wewnętrzne, terytorialne i strefa ekonomiczna stanowią morskie obszary Polski

Podsumowanie

- Polska leży:
 - na półkulach północnej i wschodniej,
 - na średnich szerokościach geograficznych,
 - w Europie Środkowej,
 - między Morzem Bałtyckim a Karpatami i Sudetami,
 - w klimacie umiarkowanym ciepłym przejściowym.
- Powierzchnia administracyjna Polski wynosi 312,7 tys. km².
- Obszar Polski jest zwarty.

Praca domowa

Polecenie 9.1

Wyjaśnij, w jaki sposób położenie geograficzne Polski wpływa na życie mieszkańców naszego kraju.

Polecenie 9.2

Poszukaj w dostępnych źródłach informacji o zmianach granic Polski w ujęciu historycznym. Wskaż okres, w którym mieliśmy najwięcej sąsiadów oraz taki, w którym było ich najmniej. Określ czas, kiedy Polski nie było w ogóle na mapie.

Zgłoś uwagi

Słowniczek

granica lądowa Polski

linia oddzielająca terytorium państwa polskiego od państw sąsiednich, przebiegająca na lądzie stałym; jej długość wynosi 3 071 km

granica morska Polski

umowna linia biegnąca wzdłuż wybrzeża naszego kraju, oddalona od linii brzegowej o 12 mil morskich oraz dwa odcinki oddzielające obszar morza terytorialnego należący do Niemiec i Rosji; jej długość wynosi 440 km

granica naturalna

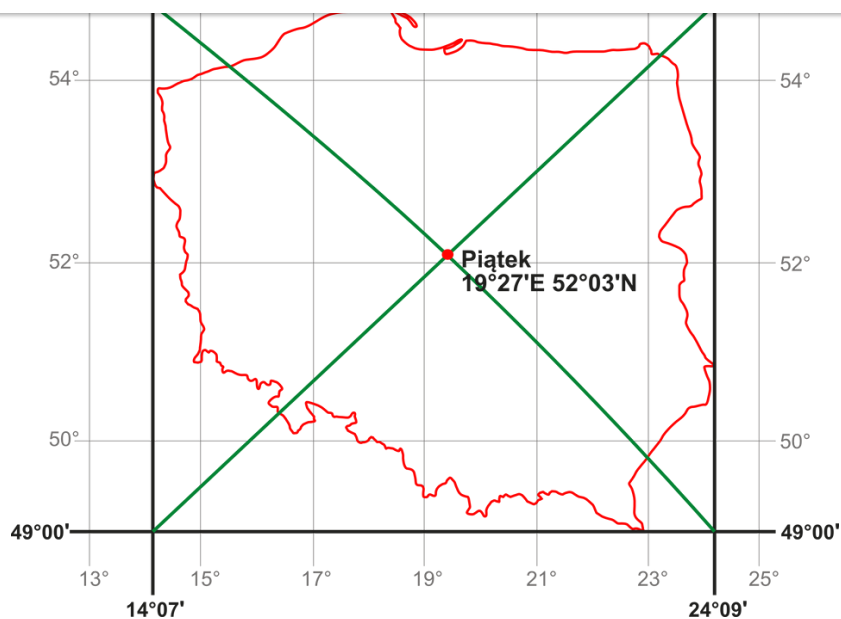
granica wyznaczona wzdłuż naturalnych przeszkód, np. biegnąca grzbietami gór, wzdłuż rzeki, brzegu morza czy jeziora; może także przebiegać przez bagna, niedostępne puszcze lub inne naturalne przeszkody

powierzchnia terytorium Polski

wynosi 322 575 km² i obejmuje obszar lądowy (311 888 km²), morskie wody wewnętrzne (2 005 km²) i morze terytorialne (8 682 km²)

środek geometryczny Polski

miejsce przecięcia przekątnych czworokąta powstałego z południków i równoleżników przechodzących przez skrajne punkty naszego kraju; owe przekątne to ortodromy, czyli najkrótsze drogi pomiędzy dwoma punktami na powierzchni kuli



Źródło: Roman Nowacki, licencja: CC BY 3.0.

współczynnik rozwinięcia granic

stosunek długości granicy danego obszaru do obwodu koła o powierzchni odpowiadającej temu obszarowi; pokazuje, jak bardzo urozmaicony przebieg ma dana granica; dla koła wartość współczynnika wynosi 1; im współczynnik większy, tym granice bardziej zawile

Zadania

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6